

Seznam příloh

- Diagnostická kritéria ADHD podle DSM IV TR
- Stručné kasuistiky dětí z hlavního zkoumaného vzorku
- Příklady výroků z rozhovorů tvořících analyzované kategorie:
 - Výroky k tématu Socializace v rodině
 - Výroky k tématu Socializace ve škole
 - Výroky k tématu Vztah rodiny a školy

Diagnostická kritéria ADHD podle manuálu DSM IV TR

Kritéria A I: 6 nebo více symptomů trvajících minimálně 6 měsíců v úrovni nepřiměřené věku

Porucha pozornosti:

- Nepozornost při školních úkolech, pomíjení detailů, chyby z nepozornosti
- Neudrží pozornost při hře
- Zdá se, že neposlouchá během rozhovoru
- Neposlouchá instrukce a nedokončuje úkoly
- Má organizační problémy
- Nesnáší úkoly vyžadující mentální úsilí a vyhýbá se jim
- Ztrácí věci
- Vnější stimuly snadno přerušují jeho soustředění
- Je zapomětlivý v denních aktivitách

Kritéria A II: 6 nebo více symptomů trvá minimálně 6 měsíců, projevy nepřiměřené věku:

Hyperaktivita:

- Často neúčelně pohybuje rukama nebo se vrtí na židli
- Často opouští lavici ve třídě
- Často pobíhá nebo přelézá v nepřiměřených situacích
- Obtížně při hrách zachovává klid a ticho
- Je stále v pohybu
- Nadměrně mnohomluvný

Impulzivita:

- Často vyhrkne odpověď před dokončením otázky
- Dělá mu obtíže čekat v pořadí
- Často přerušuje ostatní

Kritérium B Některé z příznaků se objevují již před sedmým rokem věku,

Kritérium C Příznaky se projevují se na dvou či více místech (škola i rodina).

Kritérium D Musí být patrný zřetelný vliv na sociální, školní či pracovní adaptaci

Kritérium E Symptomy se neprojevují výhradně v souvislosti s pervazivní vývojovou poruchou, schizofrenií nebo jinou psychotickou poruchou a není možno je připsat jiné duševní poruše.

Zdroj: DIAGNOSTIC AND STATISTICAL MANUAL OF MENTAL DISORDERS : DSM-IV-TR. -- 4th ed., text revision. Arlington:American Psychiatric Association, 2005. 943 s. ISBN 0-89042-025-4.

Stručné kasuistiky dětí z hlavního výzkumného vzorku

Eda

V době prvního kontaktu (rozhovor s matkou) pro účely výzkumu se jednalo o šestiletého chlapce, další kontakty (druhý rozhovor s matkou, dva rozhovory s učitelkou, dvě sady pozorování) proběhly o rok později, když byl chlapec na konci prvního ročníku a na začátku druhého.

Eda je jedináček z úplné rodiny, oba rodiče mají střední vzdělání bez maturity. Matka rodinu vnímá jako funkční. Otec pracuje mimo domov, matka byla až do synova nástupu do základní školy doma, nejprve na rodičovské dovolené, pak měla práci z domova, a to i v době, kdy Eda docházel do mateřské školy (od čtyř let). Zaměstnání mimo domov si našla až v průběhu synovy docházky do první třídy. Synovi věnuje hodně času, o volnočasové aktivity se stará i otec, se kterým jezdí Eda na hokejové tréninky.

Eda se narodil matce po dlouhé době, kdy se jí nedařilo otěhotnět (je „vymodlené dítě“). Porod musel být předčasně indikován císařským řezem v třicátém šestém týdnu těhotenství. Od té doby je Eda sledován na dětské neurologii, v kojeneckém věku cvičil s matkou Vojtovu metodu a podstupoval pravidelná vyšetření. Diagnóza ADHD proto u něj byla vyslovena již v předškolním věku a potvrzena EEG vyšetřením. V předškolním věku s ním matka navštívila ordinaci klinické psychologie, kde konzultovala hlavně výchovné vedení a konflikty s rodinou týkající se adekvátního přístupu k synovi. Následně těsně před vstupem do základní školy se stal klientem střediska výchovné péče a následně i pedagogicko – psychologické poradny. Docházel na skupinové terapie a na logopedickou péči.

V osobním kontaktu se Eda jeví jako převážně spokojené dítě, hodně se směje, ale problém s pozorností je patrný i při běžném rozhovoru.

Doma je podle matky velmi výchovně náročný, ale v současnosti již zná postupy, které na syna platí. Na začátku špatně zvládala jeho velkou živost, neschopnost setrvat u činnosti, potřebu vyhledávat stále nové činnosti a také opoziční vzdor a vzteklé výbuchy. Matka se o sama vzdělává o problematice ADHD, prostřednictvím knih a internetu, ve výchově ale vychází hlavně ze své zkušenosti, co se jí osvědčilo (netlačit na syna, poskytnout mu prostor, pak stanovit opakující se pravidlo a to dodržovat). Podporou jí byla klinická psychologička, ke které docházeli, která jí pomáhala orientovat se v tom, co se daří. V současnosti je problémem je samostatná práce a velké nároky na pozornost matky. Důležité je podle ní načasování úkolů a střídání práce a zábavy.

Ve škole se projevuje symptomy typickými pro ADHD, je hodně nepozorný, ale většinou není hlučný a nestrhává na sebe pozornost učitelky. Je chaotický, nesleduje pokyny a nedokáže je dodržet, je ale motivovaný zapojit se do činnosti, kterou učitelka určí. Učitelka svůj postup přizpůsobuje jeho potřebám, připomíná mu pokyny, organizuje pracovní místo apod. Pokud se jí ale nepodaří „ohlídat“ jeho pracovní postup, úkol často nedokončí. S matkou je učitelka v pravidelném osobní či telefonickém kontaktu. Podle učitelky je u chlapce zřetelný menší propad od té doby, kdy matka nastoupila do práce a s Edou se v některé dny připravují do školy prarodiče. Přístup matky a její snahu ale oceňuje.

V průběhu přestávek se zapojuje mezi ostatní děti, věnuje se zejména bojovým hrám (napodobuje střílení nebo s ostatními chlapci zápasí na zemi na koberci), druhé oblíbené téma jsou dinosauři, hraje si plastovou figurkou nebo listuje v encyklopedii věnované tomuto tématu. Ostatní děti na něj reagují dobře, v jeho kontaktech se neprojevuje preference určitého dítěte.

Ve volném čase je hlavní zábavou chlapce hokej, podle matky a pracovníc SVP mu ale věnuje až příliš mnoho času na úkor možnosti využívat více služeb SVP a přípravy do školy.

David

V době výzkumu chlapec ve věku tři a půl roku. Vyrůstá v úplné rodině spolu se starší sestrou, otec se na výchově dětí podílí minimálně. Otec má středoškolské vzdělání, matka je vyučena. Nikdo další se na výchově dětí nepodílí.

ADHD bylo diagnostikováno v rámci pedopsychiatrického a neurologického vyšetření před nástupem do mateřské školy. Tento matka oddalovala, protože dítě vnímala jako výchovně velmi náročné (nespolupracující, neposlušné, velmi aktivní), ve věku okolo tří let již pro sebe téměř nezvladatelné. Proto navštívila psychologickou poradnu a na doporučení pediatra také zmíněné lékaře, kteří konstatovali diagnózu. Chlapec byl nárazově medikován tiapridalem, bez většího efektu. Matka je výchovou velmi vyčerpaná, dlouhodobě bere antidepresiva, také sestra byla pro neurotické obtíže v péči dětského klinického psychologa.

U chlapce jsou patrné zejména příznaky hyperaktivity a impulzivity, má časté afektivní výbuchy, přechází až do agrese. V sociálním kontaktu je velmi dominantní a projevuje se nezrale, selhává při kontaktech s vrstevníky. Výrazné projevy vzteku a impulzivita v chování byly podle matky u něj patrné již v batolecím věku.

V mateřské škole se ale adaptoval dobře, učitelky konstatují jednoznačně přítomnost symptomů ADHD, jsou si vědomy problémů v sociální oblasti, ale daří se jim chlapce integrovat do třídy, na jejich výchovné vedení reaguje celkem dobře. Má problém účastnit se společných činností s ostatními dětmi, nedokáže spolupracovat, pod vedením učitelky ale pracuje dobře. V některých případech je těžkého ho motivovat k pracovní činnosti, má tendenci se oddělovat a věnovat se vlastním činnostem. Motoricky je zručný, má potíže ve výslovnosti některých hlásek a malou slovní zásobu.

Matka je se školkou v pravidelném osobním kontaktu, s jehož průběhem jsou obě strany spokojené.

V době výzkumu nebyl chlapec zařazen péče SVP, instituce argumentovala nízkým věkem a nedostatkem programů pro tuto věkovou skupinu. Matka je v kontaktu s psychologickou poradnou, se kterou konzultuje výchovné vedení a se střídavými úspěchy se snaží o změny ve výchovném vedení chlapce. To spočívá zejména v pevném stanovení limitů, vhodné reakci na agresivní projevy a schopnost vymezit se vůči synovým požadavkům.

Hynek

V době výzkumu chlapec v druhém ročníku základní školy (9 let). Vyrůstá v úplné rodině spolu s mladší sestrou. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání.

V kojeneckém věku se Hynek projevoval podle slov matky „běžně“, od batolecího věku byla patrná větší živost, zvědavost. Chlapec málo spal, velmi brzy začal chodit a mluvit. V té době matka nepozorovala potíže s pozorností, naopak se podle ní soustředil velmi dobře, jeho velkým zájmem byly již tehdy knihy – vyžadoval dlouhé čtení pohádek a prohlížení obrázkových knih. Kritický moment nastal, když byly synovi necelé tři roky, matka byla těhotná s mladší sestrou a chlapec onemocněl infekčním onemocněním, které ohrožovalo plod. Byl tehdy od matky separován skoro dva měsíce, následně se narodila sestra a chlapec musel nastoupit do mateřské školy. Počáteční obtíže v mateřské škole proto matka spojovala spíše s tímto zážitkem. Pozdější stížnosti ze školky vnímala spíše jako kritický postoj učitelky vůči svému synovi, protože doma se jí zdála situace dobrá. Za některými synovými potížemi podle ní stála spíše nejednotnost ve výchově mezi ní a manželem. Odbornou pomoc vyhledali rodiče na začátku školní docházky, kdy chlapec ve škole stále hůře prospíval, i přesto, že všechny požadované dovednosti ve skutečnosti dobře zvládl. Také doma začali pozorovat výrazné projevy neklidu a nepozornosti. Pro matku je důležité, že nyní se jí daří syna zvládat, zná účinné postupy (mezi nejdůležitějšími uvádí: dávat mu informace dopředu, nezasahovat do některých jeho činností, dát mu prostor, aby se s některými věcmi vyrovnal po svém). Otázku diagnózy ADHD nadnesla učitelka, která některé chlapcovy projevy vyhodnotila jako možný příznak neurologického postižení. Pedopsychiatrické vyšetření potvrdilo diagnózu ADHD, v průběhu výzkumu chlapec čekal na termín vyšetření v pedagogicko - psychologické poradně. Pozornost mu věnovala také školní speciální pedagožka.

Situace ve škole se stanovením diagnózy mírně zlepšila, učitelka začala respektovat některé chlapcovy projevy jako příznaky ADHD (zřetelný motorický neklid, občas nesoustředěnost), ale vztahy mezi rodiči a učitelkou zůstávaly napjaté, obě strany se cítily kritizované tou druhou.

Chlapec je v osobním kontaktu otevřený, komunikativní, hodně se zajímá o smysl a účel rozhovoru, který s ním a matkou vedu. Svou situaci ve škole nevnímá jako problematickou. Zajímá se o historii, mytologii.

Ve třídě jej děti dobře přijímají, ale on se někdy chová mírně povýšeně. Také jeho vztah k mladší sestře je spíše chladný. Nejsrdečněji se projevuje ve vztahu k matce.

V současné době si matka zkrátila pracovní dobu na polovinu a synovi se v odpoledním čase více věnuje, zejména v souvislosti s domácí přípravou, situace se tím podle jejího názoru velmi vylepšila.

Jan

V době výzkumu bylo chlapci 5 let a docházel do mateřské školy. Vyrůstá v úplné rodině s o dva roky mladším bratrem, matka je na mateřské dovolené. Oba rodiče mají středoškolské vzdělání. Chlapec má časté a velmi dobré vztahy také s prarodiči, zejména z matčiny strany, a časté kontakty se širší rodinou. Právě srovnání se stejně starými příbuznými bylo podle matky klíčem k pojmenování jeho problémového chování. Také mladší bratr je velmi živé a těžko zvladatelné dítě, matka popisuje svou únavu z péče o oba syny. Oceňuje podíl manžela na péči o děti a pomoc svých rodičů.

Matka chlapce popisuje jako velmi živého a pohyblivého již od kojeneckého věku. Zmiňuje, že s ním nerada chodila na návštěvy nebo do restaurací, protože chlapec byl v cizím prostředí natolik náročný, že si návštěvu vůbec neužila. Problémem podle ní byla zejména velká pohyblivost. V mateřské škole se chlapec adaptoval dobře, ale i zde učitelky pozorují zvýšenou živost, neschopnost vyčkat a potíže s udržení pozornosti. Nyní, v posledním předškolním ročníku, se situace zlepšuje, chlapec s matkou absolvoval program HYPO se zřetelnými výsledky v kognitivní oblasti. Matka také spolupracuje s psychologkou, se kterou řeší úpravy výchovného stylu, zejména ve smyslu předcházení konfliktním situacím a stanovení priorit ve výchově. Konzultaci se snaží zúčastňovat i otec. Situace se zlepšila podle hodnocení učitelek i v mateřské škole. Chlapec je v péči pedagogicko–psychologické poradny.

Doma jsou podle matky nejnáročnější situace, kdy má chlapec vykonat něco sám, nebo setrvat u činnosti, která ho nebaví. U samostatné činnosti nevydrží, je potřeba na něj neustále dohlížet a k činnosti ho vracet. Problematický je podle matky také spánek, chlapec se velmi často v noci budí a vyžaduje přítomnost rodičů.

K vyhledání psychologické péče se matka rozhodla po rozhovoru s učitelkou v mateřské škole, která tento krok doporučila. Podle matky se problémové chování ve školce shodovalo s potížemi, které u syna pozorovala i ona a které stejně chtěla řešit. Impulsem bylo také přiblížení zápisu do základní školy a úvahy o možném odkladu školní docházky.

V osobním kontaktu je chlapec vstřícný, ochotně spolupracuje na nabízených aktivitách. Je ale nestálý, často odbíhá, velmi rušivě na něj působí zejména přítomnost mladšího bratra. Jeho největším zájmem jsou ptáci, které si rád prohlíží v knížkách či je maluje.

S vrstevníky má dobré vztahy, které narušuje pouze jeho impulzivita – zejména to, že se neudrží a předbíhá děti při aktivitách, kdy je potřeba čekat.

Pavel

V době prvního kontaktu mu bylo šest let, v době druhého rozhovoru s matkou sedm let. Byl v první třídě základní školy. Je jedináček, oba rodiče mají střední vzdělání. Otec pracuje přes týden v zahraničí. Bydlí na malé vesnici, chlapec měl v průběhu celého předškolního věku malé kontakty s vrstevníky nebo dětmi obecně, kromě návštěv mateřské školy, kam docházel od čtyř let. Také matka má malé kontakty s okolím, do místa se přistěhovala po svatbě a nevytvořila si zde sociální vazby.

Jako problémový byl Pavel označen již v mateřské škole, matka v té době vyhledala i psychologickou pomoc, ale pouze pro sebe, zpětně ji hodnotí pouze jako snahu zavděčit se učitelkám ve školce. Problémy Pavla byly zejména ve velké hyperaktivitě a impulzivitě, ve školce učitelkám opakovaně utíkal. Neuměl si také hrát s ostatními dětmi, kontakt většinou skončil konfliktem. Doma matka tolik potíží nepozorovala, chlapce vnímala spíše jako neposlušného. Potíže vygradovaly na základní škole. Zde matce téměř bez varování ještě před koncem prvního pololetí doporučili změnu školy, protože Pavel je prý nezvladatelný. Tento okamžik byl impulzem k navázání spolupráce se střediskem výchovné péče, v jehož péči Pavel zůstal i později, docházel zde na skupinovou terapii a na individuální konzultace s matkou. Podle matky byla skupina ve středisku prvním dětským kolektivem, který vzal Pavel opravdu na vědomí, na děti se zde těšil a spolupracoval s nimi. Zde se jeho práce také zlepšuje.

Ke změně školy nakonec skutečně došlo, nyní chlapec dojíždí do školy ve vedlejší město, která je ale ochotná s matkou pravidelně komunikovat a vede chlapce jako integrovaného. Situace ve škole se po přestupu zlepšila ve vztahu k učitelce, s dětmi má ale konflikty i nadále.

V osobním kontaktu je Pavel vzdorovitý, zamračený, ale ochotně spolupracuje na předložených úkolech, které vnímá jako výzvu. Podle matky má silný vztah ke svému kocourovi, jiné vyhraněné zájmy zatím nepozoruje.

Ze všech pozorovaných dětí je zkušenost Pavlovy matky asi nejvíce poznamenána negativními zážitky se školou a dalšími odborníky. Po selhání v první škole k hledání další školy přistupovala s velkou nedůvěrou a opatrností, hodně ale ocenila podporu, která je jí poskytována pracovníci střediska. Zmiňuje ji jako jediného člověka, u kterého má zastání, ostatní v jejím okolí poukazují na její povinnost postarat se o to, aby její syn poslouchal.

Luboš

Jedná se o nejstaršího chlapce z našeho výzkumného vzorku, v době výzkumu mu bylo deset let a začínal pátou třídu. Vedle Edy se také jedná o dítě s nejzávažnějším stupněm poruchy. V jeho případě o variantu s převahou hyperaktivity a impulzivity.

Luboš vyrůstá v rodině s matkou, mladší sestrou (v době výzkumu dva roky starou) a matčíným partnerem. S otcem Luboše se matka rozvedla v chlapcově předškolním věku. Současný partner plní ve vztahu k chlapci otcovskou roli, Luboš jej uznává a má ho rád, s biologickým otcem se chlapec nestýká. Vztah s matkou je velmi těsný.

Symptomy ADHD se u Luboše projeví již v batolecím věku, byl velmi pohyblivý a výchovně náročný. Komplikace se objevily již v mateřské škole, kde na matku opakovaně apelovaly ve smyslu změny výchovy syna a jeho zklidnění. V posledním ročníku mateřské školy proto matka navázala spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou, které stanovila diagnózu ADHD (v té době ještě ve zprávě jako LMD), následně na doporučení poradny začal chlapec docházet na skupinovou terapii do střediska výchovné péče, zahrnující i relaxační cvičení. Matka spolupracovala s pracovníky střediska na úpravě výchovného přístupu k chlapci, zejména ve smyslu větší důslednosti. Vzhledem k masivnosti jeho problémů zde byl doporučen kontakt s pedopsychiatrem, chlapec byl v péči významného odborníka na problematiku ADHD v Praze, který nastavil medikaci Ritalinem, později chlapec přešel do péče pedopsychiatry v blízkosti bydliště, s péčí zde je matka i on spokojena. V poslední době kontakt se SVP ustává, chlapec již dochází jen na občasné individuální konzultace, i když pracovníci se domnívají, že intenzivnější terapie by stále byla na místě.

Při vstupu do základní školy matka školu s diagnózou neseznámila, ale učitelka v první třídě brzy sama přišla s podezřením na tuto problematiku a navrhla vyšetření, následně s ní začala matka intenzivně spolupracovat a Luboš ve škole prospívá velmi dobře, což odpovídá i jeho nadprůměrné inteligenci. Problémem jsou pro něj vztahy se spolužáky, zejména chlapci. Zde dochází opakovaně ke konfliktům, podle matky způsobené chlapcovou tendencí k dominanci. Stabilnější vztahy má Luboš se spolužačkami, se kterými se stýká i mimo vyučování. Má také tendenci vyhledávat starší děti, s čímž matka nesouhlasí.

Ve volném čase se věnuje judu, ve kterém je úspěšný, zvažuje přechod do matematické třídy, protože preferuje matematiku a přírodovědné předměty.

V osobním kontaktu je vstřícný, sdílný, komunikaci komplikuje nesoustředěnost na téma a fyzický neklid.

Příklady výroků - RODINA

Hypotézy o zdroji	Postoj k chování dítěte a jeho změny	Vliv momentu stanovení diagnózy	Budoucnost – obavy, plány	Největší problém	Já jako matka	Výchovné strategie	Vnější pohled na rodinu a dítě	Spolupráce s institucemi
Já myslím, že on kopíruje taky to naše chování, a navíc manžel je vlastně stejnej	Byl nevladatelný, člověk promluvil a v tu ránu se začal vztekát, tak jsme se objednali (k Ψ), ...to se muselo řešit.	Jak jsem se objednala, tak jsem si začala víc všimát, najít si cesty, jak jsem přemýšlela, na co se mě budou ptát.	Obavy, protože vidím, že to závisí, jakou bude mít učitelku (po zkušenosti z MŠ)	Ta jeho agresivita	Doma mám mantinely, on ví, že jsem nervózní, že když to musím říkat víckrát, tak se pak nekontroluju.	Snažila jsem se všimát, jak reaguje na různý podněty	No, to bylo strašný, pořád mi říkaly, že je nevychovaný, rozmachanej.	Jenže doktorka nám to řekla ADHD, takhle to je, ale dál toho moc nevim.
Já jsem udělala hroznou chybu, že jsem ho nevezla mezi děti hned od mala. Chyba, která mě mrzí, protože on má problém navázat s dětma kontakt...	Jenže já jsem to nevěděla, myslela jsem si – je to dítě, on se zklidní, čekala jsem. Pak když šel do školy, tak jsem sama chtěla to vyšetření, abych věděla, na čem tedy jsem.	To byla ohromná úleva, že jsem to nezavinila. Já jsem se bála, že jsem to zavinila a že pak mi ho třeba vezmou.	No, já se hlavně bojím, aby pak neskončil na drogách, to psali na internetu.	No to jak prostě neposlechne	Sama pořád pochybuju, pořád o tom přemýšlím, že to nezvládám tu výchovu.	Člověk si pak uvědomuje...začne si všimát hodně svejch chyb	Do školky jsem šla s takovým děsem, pořád si stěžovaly, jak je neklidnej a běhá	K psychiatře jsem šla, udělám vše, co mu pomůže, ale partner s tím měl problém, že z něj uděláme blázna.
No, on byl u porodu přidušený	U něho to musím promýšlet, to jsem se musela naučit, s dcerou to prostě šlo samo.	Já jsem hledala chybu u sebe, takže když to přišlo (vyjádření o diagnóze), byla to trochu úleva	Já jsem hlavně doufala, aby byl chytřej, aby nebyl moudra, pak to zvládne	To je mi líto, že nemá žádný kamarády	Mám pocit, že to nezvládám, ještě jak se s manželem o vše dohadujeme...U dcery jsme kompetentnější matka	Svatá trpělivost, ale bohužel ji mám jenom já	Říkám jim, že má ADHD, a někdo to chápe, třeba tchán, ale někdo si pořád myslí, že je rozmachanej	Na vyšetření jsem se objednala, abych tedy věděla, co se děje, co bude ve škole.

Hypotézy o zdroji	Postoj k chování dítěte a jeho změny	Vliv momentu stanovení diagnózy	Budoucnost – obavy, plány	Největší problém	Já jako matka	Výchovné strategie	Vnější pohled na rodinu a dítě	Spolupráce s institucemi
No, on byl nedonošenej, v 36. týdnu,	To ze začátku nevíte, prostě je to vaše dítě a vy se s tím perete, ale pak je starší, vidíte ty ostatní, nás pozvaly kamarádky a já jsem pak už tam radši nechodila, to se nedalo zvládnout.	To je tak strašný, když ti všichni říkají, ať s ním něco uděláš, že to takhle nejde dál, ale nikdo ti neřekne co. Pak se ti alespoň uleví, když víš proč.	Mám strach, jak se snaží pořád zkoumat nové věci, aby nebyly třeba drogy. A taky že vyhledává ty starší děti, aby jim neposluhoval.	Ztracení věcí, musím pořád všechno hlídat, chodit do šatny.	Někdy si připadám jako blázen, když se o něco snažím a on mě prostě ignoruje, prostě matka... nezám.	Mluvím s ním jako s dospělým, vysvětluju, to něj funguje	No, někdy se stydím, když takhle dělá venku, ale přece ho nemůžu mlátit v autobuse. A on to tuší, kde jsou ty místa, kde se to nejmíň hodí.	K tý první psychologce jsem chodila, jen abych měla alibi pro školku, že jako něco dělám. Nic užitečného mi neřekla, jen věci, co jsem věděla
To je prostě v rodině, v manželově rodině se prostě nechválí	Když to nešlo, tak jsem pak postupně zkoušela, co funguje, všimla jsem si, jak na něj, musela jsem na něj jinak.	No, předtím jsem hledala chybu u sebe, ale jinak to změna nebyla.	Ale já myslím, že má i dar, inteligence, myšlení. Nejsem si jistá, ale myslím, že oběť nebude.	Jak chce být se vším hned hotový a třeba v tom psaní to prostě nejde.	Jde o to získat si v rodině respekt... když jsem to vyřešila, tak aby mě bral i manžel a tchýně, když já řeknu, takhle to s klukem bude.	Prostě já furt chválím, chválím a pak mu řeknu, co ještě změnit	My přijdeme na hřiště a po chvíli se ostatní matky zdvihnou, jak kdyby to měl napsaný na čele.	Já jsem tak ráda, že jí mám, že jí můžu zavolat, všechno mi vysvětlí
Někdy jsem si říkala, jestli to nemá po mně, já jsem byla jako dítě taky všechno honem honem.	ADHD neovlivňuje můj vztah k němu. Prostě mám živější dítě, mě vyhovuje, když se pořád něco děje.		Já se bojím, jak to bude dál ve škole, protože když si s učitelkou nesesedne, tak se to nepovede, to už jsme zažili, že na tom je to postavený, aby ona to s ním uměla.	Tvrdohlavost, že si bez ohledu na nás udělá, co chce, prostě se sebere.	Já si ho doma zvládnou, vím, co a jak, ale jak se chová na veřejnosti, to bych ho roztrhla. Já jsem na něj tak strašně našťvaná, to je hrozný nechat to takhle zajít.	Pak jsem se dočetla, že je potřeba ho unavit, tak jsem mu vymejšlela, ale on to nevydržel, prostě pak neudržel tu pozornost	Tady je to prostě vesnice, kluk je pro ně grázl	A má (pracovnice SVP) autoritu v tý škole, jinak by se se mnou třeba tak nebavili.

Hypotézy o zdroji	Postoj k chování dítěte a jeho změny	Vliv momentu stanovení diagnózy	Budoucnost – obavy, plány	Největší problém	Já jako matka	Výchovné strategie	Vnější pohled na rodinu a dítě	Spolupráce s institucemi
Tak jsem si uvědomila, to vztekání, že to třeba nesouvisí jen s LMD, že mám taky takovýho manžela	Já mluvím a on t' do toho třeba štěká, ale když se soustředím, to je jak s dospělým člověkem, má postřehy o vážných věcech, to mě fakt udivuje.		Když řeknu, že je všechno v pořádku, pak se to změní. Já nemůžu být optimista, já vždycky čekám ránu	Jak ječí a mlátí tu ségru, prostě když něco chce, tak jde	Když já už někdy prostě nemůžu, nevím co mám dělat, i když jsem jejích máma, pak se tak bojím, jak to všechno bude.	Nechci moc trestat, ale teď už mu dám zákaz a vytrvám. Je to pro mě těžký, ta důslednost, že hranice nesmí překročit. Taky manžel drží se mnou.	Nejhorší je, když je mezi dětmi, třeba na hřišti a tam je to tak strašně vidět, jak prostě nevydrží, předbíhá je.	To je fakt důležitý, aby rodiče spolupracovali s těma, co je maj na starosti.
Chybu jsem hledala taky u sebe, a jak se ke mně bejvalej manžel choval a Luboš to všechno viděl.	Já si to vysvětluju tak, že jím v těch hlavičkách něco chybí a musí se jím to tam dodělat.		Žádné naděje, ty už si nedělám, to je moje zásada.	Sřety mých metod a pak třeba babičky	Jdu na to lepší cestou než manžel, po dobrém. Jinak se to nedá, to dítě nevrátíte	Musíte ho nějak zaujmout. A my taky o všem mluvíme, aby mi všechno říkal.		Matka ví, co to je za práci, tak je za radu vděčná, otec to má na chvíli.
On je po mně, takovej cíťa, bylo tam to odloučení ve třech letech (2 měsíce bez kontaktu, matka v karanténě).			Bojím se druhého stupně, aby to učitelé pochopili, aby si ho špatně nezařadili, to s ním potáhne. A to by byla škoda, když je chytrej	Jak se musíme s manželem dohadovat, on mi to předhazuje, že kluk je takovej.	No já to s ním zvládnou, ale tak to je, že máma se to prostě naučí, jak na to dítě, když s ním je, takže já se s ním domluvim.	Na něj se musí v klidu, dopředu mu to vysvětlit. Direktivně ne, to nefunguje a manžel to nechápe		
Bývalý manžel byl agresivnější (otec syna)				To lhaní, když něco chce, chce to pořádk	Musím se držet, abych ho nezbušila, to bych asi nepřestala	Snažím se být důsledná, ale to jsem si sama vypořádala		
Já to vidím od té nejbližší rodiny, aby tam to bylo harmonický					Řídí mi život, celá jsem se mu jako podřídila.	Je to o mantinelech rodičů, jak má kdo puštěný kohoutky		

Příklady výroků a pozorování – ŠKOLA

Já jako učitel	Techniky práce	Dítě ve třídě <i>Kurzívou výroky U</i>	Spolupráce s institucemi	Největší problém	Postoj k dítěti a jeho změny
S rodiči se domlouvám, já potřebuju jejich spolupráci, musíme působit z obou stran.	Vždycky mu říkám, nejdřív myslet, pak pracovat, no a on se zamyslí a nezačne pracovat vůbec.	Luboš hraboší v tašce, provádí z mého pohledu nesmyslné pohyby. PUL zadává úkol, on si ho tudíž nepoznamená.	Já s nimi tu zprávu z poradny vždycky projdu, domluvíme se nad ní, psychologku už znám, vím, že jí můžu zavolat, domluvit se	V družině: Strašně dlouho si balí věci, maminka mě prozvoní, když sem vyrazí a on celý ten čas skládá věci.	On není zlý, je naivnější, ale neprovokuje, nejsou agresivní projevy
Co mi funguje? Oddanost práci a důvěra v rodiče.	Při komunikaci ho držím za ruce, mám kontakt, aby mě vnímal	<i>Je dobře zařazený mezi děti</i>	Já to poznám skoro hned, často už u zápisu, tak je rovnou pošlu do PPP	Někdy jsem se bála, že jsem až moc tvrdá (důsledná), že mě nenávidí.	Vím, že potřebuje víc pozornosti, ale není nejhorší.
Já prostě nesnesu posmívání.	Od první třídy je vedu ke skupinové práci, tam se naučí se zapojit.	<i>Bud' je křečovitý, nebo v té lavici vlaje.</i>	Po dohodě s matkou jsem pozvala PPP i sem (= do třídy).	Je potřeba vychovávat rodiče.	Jeden takový ve třídě se snese
Já jsem praktický člověk, jde mi o lidský přístup víc než o teorie.	Vyhýbám se speciálním postupům, nebo do takové práce zapojím celou třídu, nebo jednu skupinu, aby je to nevystřčilo z kolektivu. Když je asistentka, tak bych taky radši, aby mohla pomoci s celou třídou, pomocná učitelka a ne jen to jedno dítě.	Eda pracuje pomalu, snaží se být pečlivý, ve výsledku nemá nic, protože neuhlídá čas, takže na konci improvizuje a má práci špatně, i když celou dobu pečlivě pracoval.	Ono taky záleží, kam to dítě dochází, takový ty zprávy, kde je u každého dítěte ten samý postup a liší se jen datum narození, jsou to jen obecné věci, to mně teda spíš naštve, to není profesionální.	Když mluvím s rodiči, hodně komunikujeme, tak mám strach, aby to nevypadalo jako že pořád na něj jen žaluju.	Zpětně na ně vždycky vzpomínám v dobrým, jsou přítulný, je to práce navíc, která se vyplatí.
Člověk musí prostě být důsledný.	Pracujeme hodně skupinově, vedu si je k tomu od první třídy, jinak se nezvyknou. Ale takhle už to pak samy chtějí a všechny děti se zapojí.	Šeptem si komentuje dění ve třídě, aby se zorientoval.	Stejně já bych ale nejvíc potřebovala, aby se na ty děti přišel podívat někdo sem, protože o to jde, co s nimi uděláme tady v našich podmínkách.	To zapominání, já vím, že se maminka snaží, ale on je prostě nejhorší ze třídy a nelepší se to.	Na začátku jsou to nervy, ale oni tuší tu péči, pak se vrací, posílají pohledy, nezapomenou na tu snahu.

Já jako učitel	Techniky práce	Dítě ve třídě <i>Kurzívou výroky U</i>	Spolupráce s institucemi	Největší problém	Postoj k dítěti a jeho změny
Já chci, aby děti byly samostatné, aby po prvním půlroce rodiče jen dohlíželi.	Pracuju na zapojení. Cíleně na tom pracuju, aby ostatní ignorovali ty jejich projevy a podaří se.	<i>On se nehlásí, ale pořád napovídá</i>		Já nevím s těmi léky, je v pořádku, aby bylo dítě pořád pod vlivem léků?	Takový test zvládnání, to je výlet a to on zvládnul, pak vím, do čeho se můžu pustit
	Důležitý je klidný hlas	<i>Důležité je, že není zlý, že tam nejsou agresivní projevy.</i>			
		<i>Děti ho mají rády, vyhledávají ho.</i>			

Příklady výroků – RODINA A ŠKOLA

Hodnocení práce školy	Činnosti dítěte – DÚ, mtv.	Moje dítě, já a škola	Postoj k rodičům	Spolupráce s institucemi
Stěžovali si, ale zvládali to, ředitelka to s ním dobře uměla	Rodiče mi říkají, co funguje doma, ale ne vždy mi to pomůže tady. Ale rodiče taky musí vyzkoušet, co učitel říká, třeba v domácí přípravě.	Tuhle školu jsem mu vybrala, protože je dobrá, u nás je to volnější, ale on potřebuje režim. Mají tam i speciální třídu, ale myslím, že to půjde bez toho.	Je potřeba najít společnou řeč, ale mimo školu, tady ve třídě jsou ve stresu. Někdy stačí vyjít před školu.	Jenže doktorka nám to řekla ADHD, takhle to je, ale dál toho moc nevím.
Neměla vůbec zájem to řešit (TU), po měsíci mi řekla, ať ho dám pryč. Tam nabyla žádná vůle, nebylo co řešit	V domácí přípravě je fajn využít autoritu učitelky. Já mu to připravím a pak mu připomenu, že ona se ho na to zítra zeptá, pak třeba začne dělat.	Do té speciálky, kdyby mu to pomohlo, já bych na to přistoupila.	Vždycky to nejdřív zkusím zvládnout sama, když se tudy cesta nevede, tak se dohodnu s rodiči.	K psychiatře jsem šla, udělám vše, co mu pomůže, ale partner s tím měl problém, že z něj uděláme blázna.
Tahle učitelka měla snahu najít si k němu ten přístup	To zapomínání zhoršil, sešity, věci na VV, to pořád všechno ztrácí, to neuhlídá.	Ta pani učitelka byla jako já, nervózní, ale já to sobě vím, tak neučím děti.	Jde o to, aby se rodiče snažili, aby byla stejná pravidla doma i ve škole.	Na vyšetření jsem se objednala, abych tedy věděla, co se děje, co bude ve škole.
Při tolika dětech ve třídě to nemůže jít, když tam není ani asistentka.	On je strašně soutěživý, když je vidina něčeho. Když tam něco je, tak udělá cokoli, aby to dostal.	Ale on chodí rád do školy, chtěl by i do družiny, i po tom všem, co zažil, ty změny. To mě překvapuje.	Rodiče mě poslouchají, ale někdy mají přehnané nároky.	To je fakt důležitý, aby rodiče spolupracovali s těma, co je mají na starosti.
Ve školce si stěžovali, ale zvládli to. Ve škole se to zlomilo, po Vánocích už šel na jinou školu.	Dřív nebyl problém v zapomínání, protože ta pozornost byla lepší, on vnímal. Teď je to horší.	To by byla moje rada pro ostatní matky, ať si obejdou ty školy, ať to vidí, jak to tam chodí.	Nejhorší jsou rodiče, kteří všechno žehlí, ale o děti s ve skutečnosti nezajímají.	Já jsem tak ráda, že jí mám, že jí můžu zavolat, všechno mi vysvětlí
Tahle učitelka je lepší, protože si k němu našla cestu, jsem ráda, že komunikuje i se SVP, dělá, co jí tady říkají.	Musím všechno projít, zkontrolovat. Nejhorší jsou ty věci, co jsou navíc, třeba karta na oběd. Je na nástěnce jako odstrašující příklad.	Já jsem měla strašněj strach, aby si ho nezaškatulkovali. Ale ve druhé škole jsem to řekla, protože tam už jsem podle toho vybírali.	Mě přijde, že ubýlo normálních rodičů, že jsou jen ty extrémní, buď se o děti nestarají, nebo řeší úplně všechno a ve škole jsou pořád, na všechno tlačí.	A má (pracovnice SVP) autoritu v té škole, jinak by se se mnou třeba tak nebavili.
Ve školce, tam mě udivilo, proč mi to někdo neřekl, neupozornil, vždyť něco studovaly, měly by matce něco doporučit. A je to na ní, jak s tím naloží. A ne pořád jenom žalovat.	Když neziská, co chtěl, to pak brečí, i když už by to měl pochopit, že nemůže být vždycky první nebo nejlepší, zrovna on	Do některých škol by mi ho po té zkušenosti prostě nevzali, i když mám tu zprávu, prostě si něco našli.	To je jasné, proč je víc problémových dětí, rodiče se starají čím dál méně, už v první třídě mám půlku dětí z rozvedených rodin.	K té první psychologce jsem chodila, jen abych měla alibi pro školku, že jako něco dělám. Nic užitečného mi neřekla, jen věci, co jsem věděla

Hodnocení práce školy	Činnosti dítěte – DŮ, mtv.	Moje dítě, já a škola	Postoj k rodičům	
No, něco (o ADHD) ví paní učitelka, něco zástupkyně, oni teda moc neví.	Když přijde domů, musí se vyběhat, já poznám, kdy je připravenej.	Obavy, protože vidím, že to závisí, jakou bude mít učitelku (po zkušenosti z MŠ)	S rodiči nejrady komunikuju po tlf., to je nejsnazší, když je to osobně, jsou nervózní.	Matka ví, co to je za práci, tak je za radu vděčná, otec to má na chvílku.
Já myslela, jestli to není na odklad, ale v PPP mi řekli, že má jít do školy, že je to na paní učitelce. A varovali nás, že tahle je přísná. A pak v tý první třídě se srovnal, ona je to naučila, získala si respekt.	Bylo potřeba za ním pořádkem chodit a pořádkem říkat- máš tohle, tamhleto. Jinak na tom bude bit on sám. Ale dneska, jestli má ořezané tužky, to už jako je jeho.	Já se bojím, jak to bude dál ve škole, protože když si s učitelkou nesedne, tak se to nepovede, to už jsme zažili, že na tom je to postavený, aby ona to s ním uměla.	Základní pravidlo pro učitele i rodiče je, že se musí snažit, musí chtít, jinak se mi ta práce s nimi nedaří.	
Je to s nervama, ale běží to dobře. Ale kdyby měl jinou učitelku, byl by to voříšek.	Že se můžeme jít učit poznám podle toho, že mu řeknu, že jdeme a on už se nevzpouzí.	S touhle učitelkou je to daleko lepší. Skvěle spolupracuje. Když se něco stane, hned mi zavolá.	Rodiče mi říkají, co funguje doma, ale ne vždy mi to pomůže tady. Ale rodiče taky musí vyzkoušet, co učitel říká, třeba v domácí přípravě.	
Tahle učitelka, ta je prostě neurotická, má ráda hodný holčičky s culíkem. Ale družinářka si ho srovná, ta ví, jak na něj, že se musí v klidu.	Jo, je těžký dostat ho k učení a zařídit, aby ty úkoly nepsal jen z povinnosti.	Pak se fakt srovnal, zazlobil třeba, ale s paní učitelkou jsme to vyříkaly a začaly jsem pracovat	Oceňuju postoj maminky, že mi to řekla první den, ale že nezneužívá té poruchy.	
	Dřív jsme dělali, co probírali ve škole, ale teď si spíš projdem věci trochu dopředu, protože on neposlouchá hlavně při tom zadání, tak aby věděl, co po něm ta učitelka bude asi chtít.	Já jsem přemýšlela, jestli ho dát jinam, ale já to nemám vyřešený, to je takový to umetání cestičky. A tak jediné bych ho dala asi do tý waldorfské.		
	V něčem prostě musím myslet za něj.			
	Je fajn využívat, že má vztah k paní učitelce, aby to bylo jeho rozhodnutí, já mu řeknu: tak fajn, dej si věci do tašky a zítra to vysvětlíš paní učitelce sám, proč to nemáš.	Když šel do školy, tak jsem to neříkala, čekala jsem co bude. A učitelka to sama poznala, upozornila mě, jestli bychom nechtěli někam jít.		
	Naučil se to a ve škole to stejně neopravil a to mu bylo fakt líto.			

